

Oerfloed

Tweetalig voortgezet onderwijs in Fryslân

Het Fries is de gewone taal van de mensen in Fryslân voor de dagelijkse dingen. Heel lang was het Nederlands de taal van de school en van het openbare leven, althans schriftelijk. Het Fries krijgt steeds meer een functie in het maatschappelijk leven, mondeling en schriftelijk. Dit heeft consequenties voor het Fries in het onderwijs. In de twintigste eeuw is het vak Fries geleidelijk aan opgenomen in het curriculum van scholen voor basis- en voortgezet onderwijs.

Alex Riemersma

In de provincie Fryslân is het Fries in de basisvorming een verplicht vak en op steeds meer vmbo, havo en vwo-scholen wordt Fries als examenvak aangeboden. De nieuwe kerndoelen voor de basisvorming geven richting aan de taalbeheersing Fries, de taalgebruiksaspecten van de taal en de oriëntatie op de Friese cultuur. Deze kerndoelen geven ook richting aan de differentiatie tussen leerlingen die thuis Fries spreken en leerlingen die Fries als tweede taal gebruiken (FT1 en FT2-leerlingen).

Op veel scholen wordt Fries gebruikt in individuele contacten tussen leraar en leerling. Op eenderde van de scholen wordt Fries bovendien als instructietaal gebruikt bij andere vakken, mondeling bij expressievakken en bij verzorging, mondeling en schriftelijk bij vakken in de sfeer van de wereldoriëntatie: biologie, aardrijkskunde en geschiedenis. Fries wordt nauwelijks gebruikt bij wis-

kunde vanwege de abstracte terminologie. Voor Fries als instructietaal zijn er elk jaar thema's waarbij schriftelijk leermateriaal in het Fries ontwikkeld wordt dat een deel van de gebruikte methode in het Nederlands kan vervangen. De leerlingen missen geen leerstof en de docent hoeft geen extra stof te behandelen. In de docenthandleiding is precies aangegeven welke hoofdstukken in de meest gangbare methodes door dit materiaal vervangen kunnen worden.

Flotwei Frysk

Voor Fries als vak zijn er naast de taalmethode *Flotwei Frysk* – verscheen in 1995 maar sindsdien al vele malen herzien – de nodige leermiddelen ontwikkeld voor differentiatie naar leerniveau en naar de mate van taalbeheersing Fries. Voor nieuwe leermiddelen in het Fries bij andere vakken werken de schoolbegeleidingsdienst GCO-fryslân en Omrop Fryslân sinds 2000 samen. Zij maken elk schooljaar 18 televisieprogramma's van 20 minuten.

Het tijdschrift *Linkk*, een uitgave van de dienst Taalsintrum Frysk van GCO Fryslân, biedt verwerkingsmateriaal en leesstof. *Linkk* verschijnt zeven keer per jaar en heeft een groot bereik. Vrijwel alle leerlingen in de basisvorming maken er gebruik van. Het aanbod van taal en cultuur in dit tijdschrift past goed in de Frieslandkunde-benadering die ook in de nieuwe kern-doelen geformuleerd is. Dit alles biedt uitstekend kansen voor voortgezet tweetalig onderwijs in Fryslân. De winst betreft niet alleen het Fries. De leerstof wordt ook dicht bij de leefsituatie van de leerling gebracht. Ter illustratie het volgende voorbeeld uit *Linkk*. Het thema van de wereldgodsdiensten wordt gepresenteerd door achtereenvolgens een Joodse jongen die in Leeuwarden Bar Mitswa gedaan heeft en zijn rabbi, een islamitisch Fries meisje uit Heerenveen en de imam uit Leeuwarden en een christelijk meisje en haar dominee uit Deinum. Door deze identificatiefiguren kunnen de leerlingen zich gemakkelijk inleven in het thema. Het verwerkingsmateriaal bevat naast lees- en schrijfopdrachten ook doeopdrachten, zoals het maken van een chanoekia-kandelelaar, een moskee en een vismobile.

Hoe milieubewust bisto?

Echt bijzonder is het aanbod van vakoverstijgende projecten die opgezet zijn voor een hele schoolweek. Voor natuur- en milieu-educatie is er bijvoorbeeld *Wetterklant*, woordspeling op de klanten aan de waterkant. In dit project komt de natuur in alle facetten aan bod, met zelfstandig leren en ontdekkingsopdrachten buiten de school met rapportages. De leerlingen maken statistische berekeningen en grafiekjes van hun waarnemingen en zij bouwen een maquette of diorama. Het project is geschikt voor de tweede of derde klas, met differentiatiemogelijkheden naar vmbo, havo en vwo. De projectmap is in twee talen beschikbaar zodat docenten zelf kunnen beslissen het materiaal geheel of gedeeltelijk in het Nederlands te gebruiken, bijvoorbeeld een tekst in het Fries lezen en de opdrachten in het Nederlands invullen. Leerlingen voor wie Fries een nieuwe taal is, kunnen eerst wennen aan het verstaan van het Fries door de video (met ondertiteling in het Nederlands) te bekijken. Zo kunnen leerlingen met verschillende taalbeheersing Fries toch gezamenlijk een project uitvoeren. Door de samenstelling van gemengde groepen (Ft1- en Ft2-leerlingen) leren alle leerlingen vanuit het eigen niveau beter en soepeler Fries te gebruiken, niet alleen op school, maar ook in het dagelijks leven.

Een tweede voorbeeld van een geïntegreerd project is het duurzaamheidsproject *Oerfloed* (overvloed en zondvloed) met elementen van economie, ecologie en welzijn. Uiteraard is een quiz opgenomen: 'Hoe milieubewust bisto?' In dit project is de cultuur een extra element. De school kan een kunstenares uitnodigen die – met de leerlingen – uitsluitend met afvalmateriaal werkt. Bovendien kunnen de leerlingen een theaterproductie meebelevens van BUOG (ook bekend van opzienbarend theater op het Oerol-festival op Terschelling). Het verhaal gaat als volgt. In de voorstelling *Oerfloed* kaapt Noach de kinderen en wil hen in zijn ark meenemen naar een betere wereld.

Al het projectmateriaal wordt ontwikkeld door docenten uit betreffende vakgebieden, die samen het thema kiezen en in overleg met Omrop Fryslân de uitwerking vormgeven. Zij bepalen ook de werkvormen en verwerkingsmaterialen zoals een werkmap of een eigen website. Deze projecten zijn gericht op zelfstandig werken en ook toepasbaar in lesblokken van 70 of 90 minuten. Hierdoor dragen zij bij aan nieuwe vormen van leren.

Voor 2005 staat een jeugdsoapserie op de rol. Jonge spelers verkennen met een camera Fryslân in al zijn facetten. Zij maken steeds kleine documentaires, bijvoorbeeld over alle sporten die leerlingen beoefenen: kaatsen, voetballen, skaten, surfen, skûtsjesilen en mountainbiken. Zo wordt de leefwereld van de leerling direct verbonden met leerelementen.

Stimulans

De reactie van de scholen die meedoen aan een of meerdere projecten, is enthousiast. Leerlingen leggen zelf verbanden tussen de leerstof op school en de eigen leefomgeving. De vakoverstijgende projecten worden gebruikt op enkele tientallen scholen. Het streven is, dat over enkele jaren alle 80 scholen voor voortgezet onderwijs in Fryslân op deze manier geïntegreerd onderwijs in het Fries aanbieden. Door deze aanpak blijft het Fries niet een éénuursvak apart in het lesrooster. Het is een stimulans voor de doorlopende leerlijn van Fries van de basisvorming naar de bovenbouw. Leerlingen die in de hele schoolloopbaan ook onderwijs in het Fries gehad hebben, kunnen als volledig tweetalige volwassenen functioneren in het maatschappelijke leven in Fryslân, mondeling en schriftelijk. ■

Voor informatie over de projecten en materialen zie de website <www.gco.nl> of e-mail naar <j.bloem@gco-fryslan.nl>. Bezoek ook de leuke website van BUOG <www.buog.nl>.